

СТАНОВИЩЕ

Относно дисертационния труд на **Мартина Димитрова Якова**, редовен докторант на катедра „Финанси и отчетност“ по Докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“, при Стопански факултет на ЮЗУ, „Неофит Рилски“, гр. Благоевград,

На тема „**Сравнителен анализ на данъчните системи на страните от ЕС**“, за присъждане на образователна и научна степен „**доктор**“, в професионално направление 3.8. Икономика.

От проф. д-р Искра Богданова Христова-Балканска - Институт за икономически изследвания при БАН (ИИИ БАН). Член на Научно жури на **Мартина Димитрова Якова** съгласно Заповед на Ректора на ЮЗУ, №217 от 31.01.2020 г.

Научен ръководител: **проф. д-р Ганчо Тодоров Ганчев**

1. Обща характеристика на дисертационния труд.

Структурата на дисертационния труд отговаря на изискванията на докторска дисертация и съдържа увод, четири глави и заключение, списъци на използваната литература, на таблиците, на приложенията, на съкращенията. Приложена е декларация за оригиналност на изследването. Общият обем на изследването е 210 страници. В основния текст са включени 24 таблици, от които 16 представят резултати от направените статистически анализи.

Темата за сравнителен анализ на данъците и на данъчната политика на държавите членки на ЕС е много добре подбрана и въпреки че тя е обект на редица научни и приложни изследвания, тя остава винаги актуална и значима за всяка една страна. Данъците и данъчната политика са съществена и важна част от финансите на държавата, за разпределението и потреблението в обществото, за социалното и икономическо благосъстояние на населението.

Акцентът се поставя върху изясняването на особеностите на данъците и на данъчната политика на икономиките на ЕС и по-специално на България, като се очертават трудностите за хармонизация на данъчната политика на ЕС. Основна теза на дисертационния труд е оценяване на данъчните структури на държавите членки на ЕС, като са подчертани принципите от които се ръководи всяка една страна при осъществяване на данъчната политика и нейното въздействие върху икономическия растеж и благосъстоянието. Целите, които се поставят, се постигат в хода на последователното изложение на същността на преките, на косвените данъци, на оптималното равнище на облагане през призмата на приоритетите за всяка една държава при избора на данъчна система.

Отговорите на формулираните задачи и аналитични връзки се изясняват в хода на изследването. В *първа глава* „Аналитична ретроспекция на видовете данъчни системи като фактори на преразпределение“ логично се разясняват предимствата и недостатъците на теоретичните и приложни теории относно видовете данъци и данъчни системи. Обръща се особено внимание на някои категории, като данъчната плаваемост, защото тя позволява оценяване на ефективността на данъчната система, както и на оптималното данъчно облагане. Различните видове труд и умения се отразяват в диференцираните данъчни ставки.

Подчертани са теоретичните приноси в областта на оптималната данъчна система, на оптималното облагане на доходите и на потреблението в икономическата и финансова наука. Проследява се еволюцията на различните теоретични концепции, отнасящи се до избора на данъчна система и ефектите ѝ върху икономиката. Приведени са аргументи в защита на тезата, защо в развитите икономики се използва главно подоходния данък, докато в сравнително по-бедните икономики прилагането на този вид данък е по-ниско. Авторът обръща внимание на дебата относно избора между пропорционалното и прогресивното облагане и главно на стимулите за използване на един или друг вид данък. Разяснява се как избора на данъчна

система и политика въздейства върху основните икономически променливи и въобще върху процесите на преразпределение на доходите и благосъстоянието на дадена страна.

Във Втора глава – „Данъчна политика на ЕС и страните-членки“ се застъпва един от главните въпроси на политиката на ЕС в областта на финансите, а именно перспективата за хармонизиране на данъчното облагане на държавите членки на ЕС. В това отношение, подробно се изясняват трудностите, които трябва да се преодолеят за постигане на хармонизирана данъчна политика в ЕС, за което са приведени данни и аргументи. Понастоящем, в страните членки на ЕС се прилагат разнородни данъчни системи с амплитуда на ставките на подоходния данък, вариращи от 10% до близо 60%. Посочени са и различията в данъците на потреблението. Изяснява се защо в държавите членки на ЕС от Източна Европа се предпочита използването на пропорционалното данъчно облагане, докато в тези от Западна Европа – прогресивното данъчно облагане.

Третата глава е посветена на емпирично изследване на основата на статистико-иконометричен анализ, чиято основна цел е, от една страна, търсенето на доказателства относно влиянието на данъчната система върху финансите на държавата, а от друга, въз основа на панелни данни, се търси връзката между видовете доходи на населението и тези на държавата с данъчната система. Приведени са доказателства как данъчната система въздейства върху равнището на приходите и разходите в обществото. Изследвани са и са тествани характерните качества на различни данъчни системи на държави членки на ЕС върху състоянието на държавните финанси. Авторът е привърженик на хибридна данъчна система, защото тя дава най-устойчиви икономически резултати, в сравнение с други видове данъчни системи и това твърдение се потвърждава от резултатите на статистико-иконометричния анализ.

В четвъртата глава „Данъчна система на България – емпиричен анализ“ се изясняват особеностите на данъчната система на България в контекста на нейното развитие след 2000 г. Според автора, данъчната система в България е нетипична и особена за европейските страни, въпреки че и други държави членки на ЕС използват „плоския данък“. Обаче, в България (и в Унгария) няма необлагаем минимум за облагане на хората с най-ниски приходи, което изостря неравенството сред българското население. Аргументите в полза на въвеждането на „плоския данък“ в България е извеждането на светло на неформалните икономически дейности на българските граждани. Подчертава се, че сумата на държавните приходи от косвените данъци надхвърлят повече от 2 пъти приходите от преките данъци, като косвените данъци съставляват висок процент в общия размер на приходите от данъци. Приходите от преки данъци са сравнително по-ниски поради ниското облагане на капитала и на труда.

Статистическият анализ доказва взаимовръзката между преките и косвените данъци, бюджетният дефицит и преразпределението на данъчните приходи. Резултатите показват, че най – силна е зависимостта между данъка върху доходите и държавните разходи, което позволява твърдението, че данъкът върху доходите е най-устойчив и балансиран. Действително приходите от преките данъци в бюджета се попълват с високия дял на потребителските данъци, което накърнява значително разполагаемия доход на българското население. Авторът подчертава, че дебатът относно адекватността и справедливостта на българската данъчна система, за по-голямата част от българското население предстои.

2. Оценка на научните и научно приложни резултати

Едно подобно изследване, посветено на толкова труден и разнороден обект, като данъчните системи на държавите членки на ЕС и конкретните им особености, винаги предполага споделяне на съображения, свързани с по-задълбочената оценка на дисертационния труд.

➤ Запознаването с труда като цяло обективно налага положителна оценка за структурата, логиката и съдържанието на изследването. Логиката на автора ни води естествено от общото към частното: глава първа въвежда в теориите за данъчните системи със сполучливо позоваване на историческата еволюция на видовете данъци, тяхното последващо структуриране и прилагане; втората глава на дисертацията задълбочава анализа по посока на основната тема – сравнения на видовете данъчни системи в ЕС, тяхното управление и проблемите, свързани с хармонизиране на страните членки на ЕС; в третата и четвъртата глава се обосновават емпирично чрез статистически модели ефектите на типовете данъци върху икономиката, но главната полезност е проучването на ефектите на българската данъчна система върху развитието на икономиката и благосъстоянието на населението.

➤ Поставените цели и задачи в дисертационния труд са особено актуални и значими в светлината на дискусиата относно полезността за България на потребителската и подходяща данъчна система и на перспективата за хармонизиране на данъчната политика на ЕС. Във връзка с това са защитени основните авторски хипотези и позиции. Използваният иконометричен и статистически инструментариум помага за изясняването на доказателствената част на изложението.

➤ Авторът ни представя много добре и във взаимна връзка и зависимост факторите, които оказват най-силно влияние върху развитието и спецификата на данъчните системи на държавите членки на ЕС, при влиянието на икономически, социални, политически, и исторически фактори.

➤ И все пак, би могло да се отдели повече задълбочено внимание на факторите, които затрудняват въвеждането на хармонизирана данъчна ставка за държавите членки на ЕС и нещо повече – как биха могли да се стиковат финансовите и икономическите интереси в рамките на ЕС в тази област?

➤ Анализът, основан на използването на статистически и два иконометрични модела несъмнено придава достоверност и яснота при изясняване на особеностите на данъчните системи на страните от ЕС и на България. Този пространен анализ обаче можеше да се обогати с повече и по-конкретни изводи относно вътрешноикономическите, социалните и политически фактори, които влияят на решенията за възприемане на една или друга данъчна система.

➤ И още, представянето на статистическите и иконометричните модели се представят чисто технически, твърде обстойно и тези обяснения откъсват читателя от основните проблеми, които са водещи в дисертацията, а и се пренебрегва фактът че моделите са инструменти за доказване на определена теза, а не основната част на изследването.

➤ Дисертационният труд определено се нуждае от редактиране и прецизно изясняване на основните концепции на Автора, както и на резултатите от емпиричните изследвания. Част от таблиците на иконометричните модели могат да се добавят като приложения.

➤ Във връзка с дисертацията си позволявам да задам следния въпрос:

Широко разпространено е мнението, че България има най-ниски данъци в Европейския съюз. Това схващане се формира от сравнението на данъците на корпоративния данък и на данъка общ доход с тези на други държави от ЕС. Всъщност действително ли данъчната тежест на България се формира единствено от тези два данъка и дали реалната данъчна тежест в България е толкова ниска в сравнение с другите държави от ЕС27?

3. Публикации в български и чуждестранни списания

Представени са общо 5 публикации, посветени на дисертационния труд – 2 статии са публикувани в Икономически изследвания, списание което се реферира в международни бази данни, и 4 статии, публикувани в България и в чужбина. По обем и тематична насоченост

публикации отговарят на изискванията за конкурса по посочената научна и образователна степен доктор, а като съдържание представляват сравнително добър опит за по-нататъшна изследователска дейност.

4. Оценка на автореферата.

Авторефератът е представен в установената форма и съдържание. Той дава обобщено постигнатите резултати от изследването и представя теоритичните и приложни постижения на автора. Справката с приносите е добре формулирана и приемам положително представянето им.

5. Заключение

Посочените положителни резултати от изследването на Мартина Димитрова Якова, на тема „Сравнителен анализ на данъчните системи на страните от ЕС“ ми дават достатъчно основание за обща положителна оценка на представения дисертационен труд. Постигнатите резултати в това отношение дават възможности за разширение на научния потенциал и възможност за изследователска дейност на кандидата по конкурса.

Това ми дава основание да препоръчам на Уважаемото Научно жури при катедра „Финанси и отчетност“ при Стопански факултет на ЮЗУ **да присъди научната степен „доктор“ на Мартина Димитрова Якова** по специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ в професионално направление 3.8. Икономика, съгласно Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

Написал становището:

Проф. д-р Искра Христова-Балканска
Институт за икономически изследвания БАН

София
03.06.2020 г.